

Maksātnespējas likuma 147. panta sestās daļas atbilstība vienlīdzības principam

Rolands Neilands

*Rīgas Stradiņa universitāte,
doktora studiju programma "Juridiskās zinātnes", Latvija*

Ievads. 2014. gada 25. septembrī Saeima pieņēma Maksātnespējas likuma grozījumus¹ *inter alia*, papildinot 147. pantu ar sesto daļu, kas nosaka maksātnespējīgā parādnieka (fiziskas personas) atbrīvošanu no atlikušajām saistībām pret nodrošināto kreditoru gadījumos, kad ieķīlātais vienīgais mājoklis ir pārdots izsolē. Ar grozījumiem ir radīta virkne civiltiesību un konstitucionālo tiesību pārkāpumu, tostarp vienlīdzības principa pārkāpums.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis ir izvērtēt grozījumu atbilstību vienlīdzības principam. Pētījumā ir izmantoti normatīvie akti, likumdošanas procesa dokumenti, tiesību literatūra un Satversmes tiesas spriedumi. Darbā ir izmantota analītiskā, salīdzinošā, deduktīvā un induktīvā metode.

Rezultāti. Vienlīdzības princips augstākajā tiesību normu hierarhijas līmenī Latvijā ir nostiprināts LR Satversmes² 91. pantā. Kreditoru vienlīdzības princips ir nostiprināts Maksātnespējas likuma³ 6. panta 2. punktā kā viens no maksātnespējas principiem.

Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91. pantu, ir atzinusi, ka vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa.⁴

Maksātnespējas procesā bankrota procedūras ietvaros mājokļa hipotekārais kreditors atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar citiem nodrošinātajiem kreditoriem, bet saistību procedūras ietvaros – ar visiem kreditoriem (arī nenodrošinātajiem). Grozījumi paredz atšķirīgu attieksmi pret kreditoriem. Salīdzinot ar citiem nodrošinātajiem kreditoriem, mājokļa hipotekārajam kreditoram pēc ieķīlātā mājokļa pārdošanas:

- 1) tiks izbeigta prasījuma atlikusī daļa un dzēstas parādnieka saistības, kas nozīmē arī citu hipotēku un komercķīlu zaudēšanu – tās dzēšot;
- 2) nebūs iespēja saņemt sava prasījuma segšanu (kaut vai daļēju) parādnieka saistību dzēšanas procedūras ietvaros;
- 3) tiks izbeigtas papildu (blakus) saistības – līgumsodi, galvojumi, rokas naudas, kā arī uzkrātie procenti, kavējuma procenti, ieķīlātajā nekustamajā īpašumā veiktie nepieciešamie ieguldījumi u. c. Pārējiem kreditoriem būs iespējas saņemt šādu blakus prasījumu izpildi.

Salīdzinot ar nenodrošinātajiem kreditoriem, mājokļa hipotekārais kreditors ne tikai nevarēs gūt sava atlikušā prasījuma segšanu no neieķīlātās parādnieka mantas un no parādnieka ienākumiem saistību dzēšanas procedūras ietvaros, bet arī nenodrošinātie kreditori iegūs to, ko būs zaudējis mājokļa hipotekārais kreditors. Proti, iespēju apmierināt savus prasījumus no tās mantas (ne mājokļa), kas sākotnēji ir bijusi ieķīlāta par labu mājokļa hipotekārajam kreditoram un no kuras pēc ieķīlātā mājokļa pārdošanas un izsoles akta apstiprināšanas būs dzēstas hipotēkas vai komercķīlas.

Vienkāršoti – ar grozījumiem ir radīta mantiskā labuma pārdale no mājokļa hipotekārā kreditora uz pārējiem kreditoriem. Turklāt tāda pārdale, kas neatbilst pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas nodibinātajām saistībām un to nodrošinājumiem (hipotēkām ķīlām un komercķīlām).

Grozījumu mērķis bija parādnieku stāvokļa uzlabošana maksātnespējas ietvaros. Grozījumu leģitīmais mērķis nav bijis noteikt labvēlīgāku situāciju citiem kreditoriem, nekā mājokļa hipotekārajam kreditoram. Taču rezultāts ir izveidojies tieši tāds. Līdz ar to jāsecina, ka atšķirīgai attieksmei pret kreditoriem nav leģitīms mērķis.

Secinājumi. No Satversmes tiesas prakses izriet, ka, neizpildoties kādam no kritērijiem tiesību normas atzīšanai par atbilstošu Satversmei, nav jāvērtē pārējie kritēriji, lai noteiktu tiesību normas atbilstību Satversmei. Tādējādi, ņemot vērā to, ka likumdevējam nav bijis leģitīms mērķis noteikt atšķirīgu attieksmi pret kreditoriem, jāsecina, ka Maksātnespējas likuma 147. panta sestā daļa neatbilst Satversmes 91. pantam un ir pretēja vienlīdzības principam.

¹ Grozījumi Maksātnespējas likumā. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2014/204.6> [skatīts 04.02.2015.].

² LR Satversme. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57980> [skatīts 04.02.2015.].

³ Maksātnespējas likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=214590> [skatīts 04.02.2015.].

⁴ Satversmes tiesas 2104.gada 13. jūnija spriedums lietā Nr. 2014-02-01. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2014_02_01.pdf [skatīts 04.02.2015.].